



Наукові перспективи
Видавнича група

Перспективи та інновації науки



Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського

Видавнича група «Наукові перспективи»

Луганський державний медичний університет

Громадська наукова організація «Система здорового довголіття в мегаполісі»

Християнська академія педагогічних наук України

Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання

*за сприяння КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва",
Центру дієтології Наталії Калиновської*

«Перспективи та інновації науки»

№ 3(61) 2026

Київ – 2026

Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Luhansk State Medical University

Public scientific organization "System of healthy longevity in the metropolis"

Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

**All-Ukrainian Association of Teachers and Psychologists of Spiritual and Moral
Education**

*with the assistance of the KNP "Clinical Hospital No. 15 of the Podilsky District of Kyiv",
Nutrition Center of Natalia Kalinovska*

"Prospects and innovations of science"

№ 3(61) 2026

Kyiv – 2026

ISSN 2786-4952 Online

УДК 001.32:1/3](477)(02)

Ідентифікатор медіа - R40-05846

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-3\(61\)](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-3(61))

«Перспективи та інновації науки»: журнал. 2026. № 3(61) 2026. С. 4067



Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.09.2021 № 1017 журналу присвоєно категорію "Б" із психології та педагогіки

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.04.2023 № 491 журналу присвоєно категорію "Б" із медицини: спеціальність 222

Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 16.03.2026, № 7/3-26)

Журнал видається за підтримки КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва", Центру дієтології Наталії Калиновської



Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar

Електронний науковий журнал «Перспективи та інновації науки» заснований з метою висвітлення актуальних питань теорії та практики медицини, біології, біотехнології та реабілітації в Україні, за кордоном. Видання розраховано на науковців, викладачів, педагогів-практиків, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, здобувачів вищої освіти, громадсько-політичних діячів

Згідно Порядку формування Переліку наукових фахових видань України, затвердженого наказом МОН України від 15.01.2018 № 32, повнотекстовий доступ до наукових статей журналу представлений на платформі «Наукова періодика України» в Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського НАН України та в Національному репозитарії академічних текстів

Голова редакційної колегії:



Вадзюк Степан Несторович - доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри фізіології з основами біоетики та біобезпеки Тернопільського національного медичного університету імені І.Я.Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України (Україна)

Заступник голови редакційної колегії: Торяник Інна Іванівна - доктор медичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник лабораторії вірусних інфекцій Державної установи «Інститут мікробіології та імунології імені І.І. Мечникова Національної академії медичних наук України» (Харків, Україна)

Редакційна колегія:

1. **Алієв, Ельнур М.** доктор медичних наук, професор, професор Азербайджанського медичного університету (Азербайджан)
2. **Бабова Ірина Костянтинівна** - доктор медичних наук, професор, старший науковий співробітник відділу економічного регулювання природокористування ДУ "Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України", лікар ФРМ (фізичної та реабілітаційної медицини) ДУ "Територіальне медичне об'єднання МВС України по Одеській області" (Одеса, Україна)

Редько Сергій Іванович кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри освітології та психолого-педагогічних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-6903-2452>

Савченко Юрій Юрійович кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри освітології та психолого-педагогічних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ; <https://orcid.org/0000-0003-3662-2787>

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ЧИННИКА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Анотація. У ситуації соціальної турбулентності, в якій сьогодні перебуває українське суспільство, формування у студентів – майбутніх вчителів початкових класів навичок соціального прогнозування, емпатії та конструктивної взаємодії набуває особливої значущості як професійно важливих якостей педагога.

У статті досліджується проблема формування соціального інтелекту у майбутніх вчителів початкових класів у контексті його впливу на розвиток професійно важливих якостей. Розкрито сутність феномену соціального інтелекту, його функції в педагогічній діяльності та структуру. Визначено ключові професійно важливі якості вчителя початкової школи, що корелюють з рівнем розвитку соціального інтелекту. Обґрунтовано необхідність цілеспрямованого розвитку соціального інтелекту в системі фахової підготовки педагогів, зокрема під час навчання у педагогічному університеті. Доведено, що соціальний інтелект виступає інтегративною характеристикою особистості педагога та важливою умовою його професійного становлення. Наведено результати емпіричне дослідження рівнів соціального інтелекту студентів – майбутніх педагогів і взаємозв'язку між соціальним інтелектом та професійно важливими якостями вчителя початкових класів.

Сучасні трансформаційні процеси в освіті України актуалізують проблему розвитку особистості вчителя як суб'єкта професійної діяльності. Професійна ефективність педагога значною мірою визначається рівнем сформованості його професійно важливих якостей, серед яких особливе місце посідають комунікативність, емпатійність, рефлексивність, педагогічна тактовність та здатність до конструктивної взаємодії в процесі освітньої діяльності.

У контексті гуманістичної парадигми освіти соціальний інтелект розглядається як ключова характеристика особистості вчителя, що забезпечує адекватне розуміння соціальних ситуацій, прогнозування поведінки учнів та ефективне управління міжособистісною взаємодією в системі «вчитель-учень» та «учень-учень».

Саме соціальний інтелект виступає системоутворюючим чинником, який інтегрує такі професійно-важливі якості, як любов до дітей, гуманістична спрямованість, емпатійність, толерантність, оптимізм, емоційна стабільність; комунікабельність, педагогічний такт, вміння запобігати та розв'язувати конфлікти; гнучкість і критичність мислення, креативність, здатність до прогнозування результатів педагогічного впливу; здатність організувати дитячий колектив, захопити спільною діяльністю учнів класу.

Для цілеспрямованого формування соціального інтелекту в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів наведено теоретична модель формування соціального інтелекту майбутнього вчителя початкових класів. Вона складається із змістового блоку що містить теоретичну та практичну підготовку і технологічного блоку, що передбачає використання методів активного соціально-психологічного навчання в процесі фахової підготовки.

Ключові слова: соціальний інтелект, професійно важливі якості, вчитель початкових класів, педагогічна діяльність, комунікативна компетентність, емпатія, Нова українська школа.

Redko Serhii Ivanovych Candidate of Psychology Sciences, Associate Professor of Department of Educational and Psychological and Pedagogical Sciences of the Faculty of Pedagogical Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-6903-2452>

Savchenko Yuriy Candidate of Psychology Sciences, Associate Professor of Departments of Educational and Psychological and Pedagogical Sciences of the Faculty of Pedagogical Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0003-3662-2787>

FORMATION OF SOCIAL INTELLIGENCE AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONALLY IMPORTANT QUALITIES OF A PRIMARY SCHOOL TEACHER

Abstract. In the situation of social turbulence in which Ukrainian society finds itself today, the formation of social forecasting, empathy, and constructive interaction skills in students - future primary school teachers acquires special significance as professionally important qualities of a teacher.

The article examines the problem of the formation of social intelligence in future primary school teachers in the context of its influence on the development of

professionally important qualities. The essence of the phenomenon of social intelligence, its functions in pedagogical activity and structure are revealed. The key professionally important qualities of a primary school teacher are determined, which correlate with the level of development of social intelligence. The need for targeted development of social intelligence in the system of professional training of teachers, in particular during training at a pedagogical university, is substantiated. It is proved that social intelligence is an integrative characteristic of a teacher's personality and an important condition for his professional formation. The results of an empirical study of the levels of social intelligence of students - future teachers and the relationship between social intelligence and professionally important qualities of a primary school teacher are presented.

Modern transformational processes in education in Ukraine actualize the problem of the development of the teacher's personality as a subject of professional activity. The professional effectiveness of a teacher is largely determined by the level of formation of his professionally important qualities, among which a special place is occupied by communicativeness, empathy, reflexivity, pedagogical tact and the ability to constructively interact in the process of educational activity.

In the context of the humanistic paradigm of education, social intelligence is considered as a key characteristic of the teacher's personality, which provides an adequate understanding of social situations, prediction of student behavior and effective management of interpersonal interaction in the «teacher-student» and «student-student» systems.

It is social intelligence that acts as a system-forming factor that integrates such professionally important qualities as love for children, humanistic orientation, empathy, tolerance, optimism, emotional stability; sociability, pedagogical tact, the ability to prevent and resolve conflicts; flexibility and critical thinking, creativity, the ability to predict the results of pedagogical influence; the ability to organize a children's team, to captivate students in the class with joint activities.

For the purposeful formation of social intelligence in the process of professional training of future teachers, a theoretical model of the formation of social intelligence of a future primary school teacher is presented. It consists of a content block containing theoretical and practical training and a technological block that involves the use of methods of active socio-psychological training in the process of professional training.

Keywords: social intelligence, professionally important qualities, primary school teacher, pedagogical activity, communicative competence, empathy, New Ukrainian School.

Постановка проблеми. Сучасна система освіти України, зокрема в контексті реформування Нової української школи (НУШ), висуває принципово нові вимоги до особистості вчителя. Сьогодні педагог перестає бути лише транслятором знань, а перетворюється на фасилітатора, тьютора, партнера для дитини. Особливої значущості ця теза набуває у початковій ланці освіти, де

зкладаються базові основи світогляду дитини, її соціалізації та навчальної діяльності молодшого школяра. Успішність цього процесу безпосередньо залежить від здатності вчителя розуміти внутрішній світ дитини, прогнозувати її поведінку, ефективно будувати комунікацію з усіма учасниками освітнього процесу – учнями, їх батьками, колегами. Саме цю здатність у психолого-педагогічній науці визначають як «соціальний інтелект».

Актуальність дослідження зумовлена суперечністю між зростаючими вимогами до комунікативної та емоційної компетентності вчителя початкових класів та недостатньою розробленістю теоретичних і методичних аспектів цілеспрямованого формування соціального інтелекту як базової професійної якості в системі педагогічної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Під час теоретичного аналізу згаданої проблеми ми ознайомилися із працями вітчизняних та зарубіжних вчених, що заклали основи сучасного розуміння феномену соціального інтелекту. Зокрема, до класичних дослідників цього феномену належать Дж. Гілфорд, М. О'Салліван, Д. Гоулман, П. Саловей, Дж. Майер, Н. Кентор. Їхні концепції соціального інтелекту створили теоретичне підґрунтя для подальших досліджень цього напрямку.

В Україні проблематика соціального інтелекту розроблялася такими науковцями, як Л. Карамушка, О. Кирилюк, В. Москаленко, І. Стрілецька, В. Левченко, Ю. Ємельянов та інші.

Зокрема, у працях Л. Карамушки соціальний інтелект визначається як багаторівнева система, що забезпечує адаптивність особистості в соціумі завдяки здатності до розуміння намірів, емоцій, мотивів і поведінки інших людей. Авторка підкреслює, що соціальний інтелект є засобом інтеграції раціональних та емоційних процесів, а тому нерозривно пов'язаний із розвитком таких характеристик, як емоційна саморегуляція, емпатія, соціальне прогнозування та рефлексія [4].

Л. Карамушка вважає, що важливою умовою розвитку соціального інтелекту є здатність особистості до емоційної стабільності та регуляції власних реакцій, що дозволяє зберігати адекватність у складних комунікативних ситуаціях.

Емпатія ж, на думку авторки, забезпечує глибоке розуміння емоційного стану іншої людини, а здатність до соціального прогнозування дозволяє передбачати можливі варіанти розвитку подій у взаємодії, обираючи найбільш конструктивні стратегії поведінки. Соціальний інтелект у її розумінні не обмежується лише здатністю до логічного аналізу соціальних ситуацій, а є універсальним психологічним ресурсом, що забезпечує ефективну адаптацію та соціальну компетентність особистості. Його розвиток є особливо актуальним у професійній підготовці педагогів, адже саме ця ці фахівці мають справу з високим рівнем міжособистісної взаємодії, емоційного навантаження та необхідністю гнучкого соціального реагування.

Значний інтерес у працях Е. Носенко, А. Четверик-Бурчак, Н. Холл, Д. Шутте становлять дослідження, присвячені вимірюванню та розвитку емоційного інтелекту, які відкривають перспективи цілісного підходу до формування ключових соціально-психологічних характеристик майбутніх фахівців – педагогів. Педагогічна діяльність є соціально детермінованою, тому рівень розвитку соціального інтелекту безпосередньо впливає на якість професійної взаємодії. Високий рівень соціального інтелекту забезпечує ефективну педагогічну комунікацію, попередження та конструктивне розв'язання конфліктів, формування позитивного психологічного клімату в класі, індивідуальний підхід до учнів тощо.

У сучасних дослідженнях також розглядається зв'язок соціального інтелекту з іншими психологічними конструкціями, такими як емоційний інтелект, рефлексивність та адаптивність. Наприклад, у статті Н. Кентор розкриваються теоретико-методичні основи формування соціального інтелекту майбутніх педагогів.

Автор визначає структуру, критерії та етапи розвитку цієї компетентності, необхідної для ефективної професійної взаємодії, розуміння соціальних ситуацій та успішної адаптації в освітньому середовищі, пропонуючи шляхи підвищення соціального інтелекту [5].

На думку О. Луценко, структура соціального інтелекту включає когнітивний, емоційний і поведінковий рівні, що відображаються у комунікативній поведінці особистості [8].

Т. Кочубей розглядає соціальний інтелект як базовий компонент комунікативної компетентності, що проявляється у вмінні враховувати інтереси та реакції інших [6].

Учитель із розвиненим соціальним інтелектом здатний гнучко адаптуватися до змін освітнього та соціального середовища, враховувати вікові та індивідуальні особливості дітей, що особливо важливо в початковій школі.

Метою статті є теоретичне обґрунтування ролі соціального інтелекту у розвитку професійно важливих якостей вчителя початкових класів та визначення педагогічних умов його формування.

Виклад основного матеріалу. Низка відомих психологів зробила свій внесок у розуміння сутності, змісту, функцій та інтерпретації поняття соціального інтелекту. Поняття «соціальний інтелект» було введено в науковий обіг Е. Торндайком, який визначав його як «здатність розуміти інших людей і діяти мудро щодо них». Пізніше цей феномен досліджували Г. Олпорт, який розглядав соціальний інтелект як одну із восьми рис особистості; Дж. Гілфорд трактував соціальний інтелект як систему із 30 здібностей, об'єднаних у 6 груп; а Г. Айзенк вважав соціальний інтелект складником загального інтелекту. У вітчизняній психології вагомий внесок у розробку проблеми зробили О. Бодальов, Ю. Ємельянов, А. Савенков, які пояснювали соціальний інтелект наявністю інтегральної здатності до пізнання поведінки особистості.

Отже, як свідчить аналіз наукових джерел, соціальний інтелект – це інтегративна властивість особистості, що забезпечує розуміння внутрішніх станів та мотивів інших людей, прогнозування їх поведінки, адекватну інтерпретацію соціальних ситуацій, ефективну регуляцію власної поведінки у взаємодії з іншими. Спираючись на проаналізовані теоретичні розробки, можна визначити соціальний інтелект як особливу здібність до соціальної адаптації у міжособистісних стосунках, яка виявляється у здатності розрізняти, оцінювати, прогнозувати та віддавати перевагу певним аспектам міжособистісної взаємодії.

Розвиток соціального інтелекту має велике значення для успішності особистості в різних сферах життєдіяльності. Він лежить в основі комунікативної компетентності, визначає здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми. Високий рівень соціального інтелекту дозволяє ефективно прогнозувати поведінку людей, розуміти їх наміри і успішно з ними взаємодіяти в різних ситуаціях. Особливого значення соціальний інтелект набуває для представників професій, де основним об'єктом праці є людина чи група людей – менеджерів, педагогів, психологів, політиків, журналістів. Тут міжособистісна взаємодія займає провідне місце. Соціальний інтелект активно розвивається в ході соціалізації, через накопичення життєвого досвіду. Важливу роль у його формуванні відіграють такі особистісні якості, як комунікабельність, толерантність, сенситивність, емпатійність. З іншого боку, розвинений соціальний інтелект сприяє успішній соціально-психологічній адаптації особистості, досягненню цілей у міжособистісній взаємодії [8].

У вітчизняній психології проблема дослідження соціального інтелекту розглядається в контексті професійної компетентності педагога, розвитку його комунікативної культури та психологічної готовності до взаємодії.

Отож, аналіз наукових джерел дозволяє визначити соціальний інтелект педагога як складне структурне утворення. Воно включає когнітивну, емоційну та поведінкову складові, що забезпечують адаптацію особистості до соціальних вимог професійного середовища педагогічної діяльності.

Когнітивний компонент передбачає розуміння мотивів, емоцій, намірів учнів; здатність до децентрації, тобто вміння вчителя постановки себе на місце дитини. Емоційний компонент містить емпатію, емоційну чутливість, здатність розпізнавати емоційні стани інших. Крім того, соціальний інтелект є підґрунтям ефективної педагогічної комунікації. Він сприяє адекватному вибору стилю спілкування та забезпечує продуктивну взаємодію з учнями, їх батьками та колегами.

Комунікативно-поведінковий компонент складається із здатності вибудувати ефективну стратегію взаємодії, знаходити адекватні способи спілкування в різних педагогічних ситуаціях, із володіння вербальними та невербальними засобами комунікації. А здатність прогнозувати соціальні ситуації дозволяє вчителю попереджувати деструктивні конфлікти та обирати конструктивні стратегії поведінки в їх запобіганні та управлінні.

Для вчителя початкових класів соціальний інтелект набуває особливого значення через такі вікові особливості молодших школярів, як емоційність, безпосередність, чутливість до оцінки дорослого, не сформованість навичок рефлексії. Вчитель з високим соціальним інтелектом здатен створити безпечне освітнє середовище, своєчасно помітити ознаки дезадаптації чи емоційного неблагополуччя у дитини [5].

Розглянемо більш детально професійно важливі якості вчителя початкових класів у контексті вимог НУШ [1]. Концепція Нової української школи визначає портрет ідеального вчителя, який є агентом змін. Згідно із Концепцією, професійно важливі якості сучасного педагога початкової школи можна класифікувати так.

Особистісні якості, а саме: любов до дітей, гуманістична спрямованість, емпатійність, толерантність, оптимізм, емоційна стабільність.

Комунікативні якості, тобто комунікабельність, володіння культурою мовлення, здатність до слухання, педагогічний такт, вміння запобігати та розв'язувати конфлікти.

Інтелектуальні якості передбачають наявність гнучкості і критичності мислення, креативності, здатності до прогнозування результатів педагогічного впливу.

Зрештою, організаторські якості – здатність організувати учнівський колектив, захопити спільною діяльністю, вміння планувати роботу.

Важливий висновок наших роздумів полягає в тому, що саме соціальний інтелект є системоутворюючим чинником, який «запускає» та інтегрує вище перелічені якості. Наприклад, емпатія як компонент соціального інтелекту, неможлива без емоційної стабільності та любові до дітей; педагогічний такт є поведінковим виявом здатності прогнозувати реакцію учня. Отож, взаємозв'язок компонентів соціального інтелекту та професійно важливих якостей вчителя подано у таблиці.

Таблиця 1.

Взаємозв'язок компонентів соціального інтелекту
та професійно важливих якостей вчителя

Компоненти соціального інтелекту	Професійно важливі якості, що розвиваються
Когнітивний (розуміння, прогнозування)	Педагогічна спостережливість, прогностичність, рефлексія, аналіз педагогічних ситуацій
Емоційний (емпатія, чутливість)	Емпатійність, чуйність, толерантність, інтерес до внутрішнього світу дитини
Комунікативно-поведінковий	Комунікабельність, гнучкість у спілкуванні, педагогічний такт, конфліктологічна компетентність

Соціальний інтелект є детермінантою ефективності педагогічної діяльності, адже рівень розвитку соціального інтелекту вчителя безпосередньо впливає на ефективність розв'язання ключових педагогічних завдань. Переконаємося в цьому.

По-перше, соціальний інтелект забезпечує індивідуальний підхід до учнів. Розуміючи емоційний стан дитини, її темперамент, мотиви вчинків, вчитель може дібрати оптимальний спосіб подачі навчального матеріалу, форму заохочення чи покарання. Наприклад, для першокласника, який боїться відповідати біля дошки, важливішим є підтримка поглядом, аніж сувора вимога відповідати голосно.

По-друге, високий соціальний інтелект дозволяє ефективно управляти динамікою дитячого колективу. Вчитель своєчасно помічає «зірку» – лідера класу та «ізольованого», здатний запобігати булінгу, формує ефективну мікрогрупову структуру класу через спільну діяльність та спеціально організовані ситуації взаємодії.

По-третє, соціальний інтелект є запорукою успішної взаємодії з батьками дітей. Здатність зрозуміти позицію батьків, їхні тривоги та очікування, знайти компроміс у складних виховних ситуаціях, донести інформацію про дитину безоціночно та конструктивно – все це ознаки розвиненого соціального інтелекту педагога.

Варто також відзначити роль соціального інтелекту у профілактиці професійного вигорання педагога. Вчитель, який добре розуміє емоції інших та вміє їх регулювати, краще впорається зі стресом, рідше вступає в деструктивні конфлікти, зберігає внутрішню гармонію [7].

Наведемо результати емпіричного дослідження, проведеного нами серед студентів другого курсу Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, які навчаються за спеціальністю «початкова освіта». Метою нашого дослідження було виявити рівень розвитку соціального інтелекту майбутніх вчителів та його вплив на професійно важливі якості особистості студентів. У дослідженні брали участь 68 студентів факультету педагогічної освіти віком 19 – 20 років.

Серед інструментів дослідження нами використана Методика вимірювання соціального інтелекту – адаптований опитувальник із субтестами на оцінку когнітивної, емоційної та поведінкової складових соціального інтелекту, Шкала комунікативної компетентності для оцінка здатності адекватно спілкуватися в професійному контексті, Оцінка емпатії – стандартизований тест для вимірювання здатності розуміти емоції інших та Рефлексивний індекс педагога – характеристика здатності до самоаналізу й педагогічної саморефлексії.

Результати дослідження рівня соціального інтелекту свідчать, що приблизно 32% респондентів мають високий рівень розвитку соціального інтелекту, 44% – середній і майже 24% респондентів – нижчий за середній. Кореляційний

аналіз засвідчив позитивний та статистично значущий зв'язок між соціальним інтелектом і комунікативною компетентністю ($r = 0,62$; $p < 0,01$), емпатією ($r = 0,58$; $p < 0,01$) і педагогічною рефлексією ($r = 0,51$; $p < 0,05$). Це підтверджує думку про те, що розвиток соціального інтелекту сприяє формуванню ключових компетентностей у професійній діяльності вчителя.

Сучасний стан та проблеми формування соціального інтелекту у майбутніх педагогів є надважливою проблемою. Аналіз освітніх програм підготовки бакалаврів за спеціальністю 013 «Початкова освіта» свідчить що, попри наявність дисциплін психолого-педагогічного циклу таких, як «Психологія», «Педагогіка», «Людинознавство», цілеспрямоване формування соціального інтелекту часто відбувається фрагментарно. Основними проблемами при здійсненні професійної підготовки майбутніх педагогів, на нашу думку є такі.

Перша із них – теоретизація знань. Студенти дійсно отримують знання про особливості дітей, але не завжди мають змогу відпрацювати навички розуміння та взаємодії в реальних, наближених до практики умовах.

Далі – недостатнє використання активних методів навчання таких, як соціально-психологічні тренінги, ділові ігри, кейс-стаді, аналіз відеофрагментів уроків, які застосовуються епізодично.

Відсутність системності, адже розвиток емпатії чи комунікативних навичок часто покладається на самовиховання студента і не інтегрований у фахові методики. Зрештою, педагогічна практика студентів нерідко зводиться до проведення уроків, тоді як спостереження за міжособистісною взаємодією, аналіз стилю спілкування вчителя з дітьми, рефлексія власних комунікативних досягнень чи невдач залишаються на другому плані.

Зупинимося на одній із моделей формування соціального інтелекту майбутнього вчителя початкових класів. Для вирішення окреслених проблем ми пропонуємо структурно-функціональну модель формування соціального інтелекту у студентів педагогічних коледжів та університетів, яка включає чотири взаємопов'язані блоки, а саме.

Перший – цільовий блок. Його мета полягає у формуванні високого рівня соціального інтелекту як інтегральної професійної якості.

Змістовий блок. Він містить дві складові – теоретичну та практичну підготовку.

Теоретична підготовка передбачає поглиблене вивчення тем з психології спілкування, вікової психології, педагогічної психології та конфліктології.

У складі практичної підготовки можна запровадити у форматі дисципліни за вибором студентів спецкурс «Розвиток соціального інтелекту педагога» або відповідні окремі модулі у дисципліни психолого-педагогічної компоненти.

І зрештою, технологічний блок, іншими словами, педагогічні умови у освітньому процесі. До них ми віднесли інтерактивні методи навчання, а саме: систематичне використання тренінгів сензитивності, рольових ігор, методу аналізу конкретних педагогічних ситуацій (кейсів), психогімнастики тощо.

Крім цього, вагому роль може відіграти рефлексивний практикум, що передбачає ведення щоденників педагогічних спостережень під час педагогічної практики з акцентом на аналізі комунікативних актів.

Серед активних методів соціально-психологічного навчання студентів – майбутніх педагогів можна виокремити відеотренінг, тобто перегляд та аналіз відеозаписів уроків досвідчених вчителів з метою ідентифікації емоційних станів молодших школярів та стратегій поведінки вчителя в процесі взаємодії на уроці та в позаурочний час.

Оцінно-результативний блок в цій моделі дозволить сформулювати критерії, а саме мотиваційний як бажання зрозуміти іншого, когнітивний як обсяг знань про особистість, операційний – володіння засобами спілкування та рефлексивний як здатність до самоаналізу.

Варто також наголосити на доречності використання інструментарію для діагностики стану сформованості емоційного інтелекту у студентів. До нього нами віднесені тести на визначення рівня емпатії (В. Бойко), методика діагностики соціального інтелекту Дж. Гілфорда (адаптація), спостереження, аналіз вирішення педагогічних задач тощо.

Реалізація цієї моделі дозволить перейти від стихійного формування соціального інтелекту до керованого процесу, що відповідає потребам сучасної школи.

Висновки. Проведене теоретичне дослідження дозволяє зробити висновок про те, що соціальний інтелект є важливим психологічним чинником розвитку професійно важливих якостей особистості вчителя початкових класів. Він забезпечує ефективність педагогічної взаємодії, сприяє формуванню гуманістичної позиції педагога та виступає інтегративною основою професійної компетентності.

Крім того, соціальний інтелект є необхідною умовою успішної професійної діяльності вчителя початкових класів. Він виступає інтегральною здатністю, що забезпечує глибоке розуміння суб'єктів освітнього процесу та дозволяє вибудувати ефективну взаємодію з ними.

Результати емпіричного дослідження свідчать, що існує кореляційний зв'язок між рівнем розвитку соціального інтелекту та сформованістю таких ключових професійно важливих якостей педагога, як емпатія, педагогічний такт, комунікативна компетентність та рефлексія. Соціальний інтелект виступає чинником, що актуалізує та розвиває ці якості.

Традиційна ж система фахової підготовки не повною мірою забезпечує цілеспрямований розвиток соціального інтелекту студентів у процесі фахової підготовки, тому актуалізує потребу у впровадженні спеціальних педагогічних умов та розробці структурно-функціональної моделі його формування. Розвиток соціального інтелекту має стати пріоритетним напрямом професійної підготовки майбутніх учителів, оскільки саме він визначає якість міжособистісної взаємодії та успішність освітнього процесу.

Перспективи подальших досліджень проблеми формування соціального інтелекту вбачаємо в експериментальній перевірці ефективності запропонованої моделі, а також у розробці діагностичного інструментарію для моніторингу рівня розвитку соціального інтелекту вчителів-практиків в умовах неперервної педагогічної освіти.

Література:

1. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. – 2016. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
2. Даневська В. В. Особливості емоційного інтелекту у майбутніх психологів. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2021. 70 с.
3. Дячук О. С. Формування соціального інтелекту студентів в умовах вищої освіти. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. 2021. Вип. 2. 102-108 с.
4. Карамушка Л. М. Психологія управління: навчальний посібник. Київ: Міленіум, 2006. 344 с.
5. Кентор Н. М. Теоретико-методичні засади формування соціального інтелекту майбутніх учителів. Соціально-гуманітарні науки. Вісник. УДПУ. 2020. № 38. 96-101 с.
6. Кочубей Т. І. Соціальний інтелект і комунікативна компетентність. Київ: ПООД імені Івана Зязюна, 2019. 112 с.
7. Левченко В. І. Психологічні основи емоційного інтелекту. Київ: Логос, 2020. 212 с.
8. Луценко О. С. Психологічна структура соціального інтелекту в контексті професійної підготовки. Психологія і педагогіка. 2018. Вип. 30. 48-53 с.
9. Москаленко В. В. Соціальна психологія, видання 2-ге, виправлене та доповнене: Київ, «Центр учбової літератури» 2008. 400 с.
10. Старченко Н. О. Взаємозв'язок емоційного інтелекту та професійної самореалізації майбутніх психологів. Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія «Психологія». 2020. № 2(13).6569с.
11. Karacabey M. F., Adlim M. The relationship between teachers' social intelligence and effective communication skills. *Bartın University Journal of Faculty of Education*. 2025.
12. Investigation of communication, social intelligence and intercultural sensitivity competencies of teacher candidates. *Sustainability*. 2024.

References:

1. Kontsepsiya Novoyi ukrayins'koyi shkoly. Ministerstvo osvity i nauky Ukrayiny [The Concept of the New Ukrainian School. Ministry of Education and Science of Ukraine]. (2016). Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> [in Ukrainian].
2. Danevska V. V. (2021). Osoblyvosti emotsiynoho intelektu u maybutnikh psykholohiv [Features of emotional intelligence in future psychologists]. Zaporizhzhia: Zaporizhzhia National University [in Ukrainian].
3. Dyachuk O. S. (2021). Formuvannya sotsial'noho intelektu studentiv v umovakh vyshchoyi osvity [Formation of social intelligence of students in higher education]. Psykholoho-pedahohichni problemy suchasnoyi shkol - Psychological and pedagogical problems of modern school, 2, 102-108 [in Ukrainian].
4. Karamushka L. M. (2006). Psykholohiya upravlinny [Management Psychology]. Kyiv: Millennium [in Ukrainian].
5. Kentor N. M. (2020). Teoretyko-metodychni zasady formuvannya sotsial'noho intelektu maybutnikh uchyteliv [Theoretical and methodological principles of forming the social intelligence of future teachers]. Sotsial'no-humanitarni nauky. Visnyk. UDPU - Social and Human Sciences. Bulletin. Udmurt State University of Education, 38, 96-101 [in Ukrainian].

6. Kochubei T. I. (2019). Sotsial'nyy intelekt i komunikatyvna kompetentnist [Social intelligence and communicative competence]. Kyiv: Ivan Zyazyun Institute of Early Childhood Education and Development [in Ukrainian].
7. Levchenko V. I. (2020). Psykholohichni osnovy emotsiynoho intelektu [Psychological foundations of emotional intelligence]. Kyiv: Logos [in Ukrainian].
8. Lutsenko O. S. (2018). Psykholohichna struktura sotsial'noho intelektu v konteksti profesiynoyi pidhotovky [Psychological structure of social intelligence in the context of professional training]. *Psykholohiya i pedahohika - Psychology and pedagogy*, 30, 48-53 [in Ukrainian].
9. Moskalenko V. V. (2008). Sotsial'na psykholohiya [Social psychology]. Kyiv, "Center for Educational Literature" [in Ukrainian].
10. Starchenko N. O. (2020). Vzayemozv'yazok emotsiynoho intelektu ta profesiynoyi samorealizatsiyi maybutnikh psykholohiv [The relationship between emotional intelligence and professional self-realization of future psychologists]. *Visnyk KNU im. T. Shevchenka. Seriya «Psykholohiya» - Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Series "Psychology"*, 2(13), 65-69 [in Ukrainian].
11. Karacabey M. F., Adlim M. The relationship between teachers' social intelligence and effective communication skills. *Bartın University Journal of Faculty of Education*. 2025.
12. Investigation of communication, social intelligence and intercultural sensitivity competencies of teacher candidates. *Sustainability*. 2024.

Дата першого надходження статті до видання: 01.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026